

Vojenská história

Spomienky genmjr. in momoriam Ing. Michala Pridalu pod názvom Stodvadsať dní v sebe skrývajú nielen nezanedbateľnú dokumentárnu hodnotu, ale aj umeleckú, a plasticky stvárajú významnú kapitolu novodobých dejín spoločného štátu Čechov a Slovákov.

Peter ŠUMICHRASŤ

STODVADSAŤ DNÍ (IX./1938 – XII./1938)

Michal P R I D A L A

My stojíme tu...
ako zákony kázali nám!

Bratislava 21. september 1938

Päťdesiatka a ja. Som v našej vojenskej izbe sám, fajčím a otravujem sa nesmierne. Nič ma tak nemučí, ako ustavičná hotovosť, samé poplachy. Jedným okom vidíš božie slniečko a druhým škúliš neustále po zbrani.

Tak rád by som išiel do mesta. Do Modry. V modranskom internáte som poznal dievčatko. Volá sa Milka. Jej veľké oči a vlhké, múdre pery mi počarili. Aj ona čaká darmo...

Bratislava prúdi normálne. Bratislava sa pozerá. Bratislava sa nediví, nikto neprotestuje.

Bratislava 22. september

Aero nad mestom spúšťa vlny letákov. Pôjdem ešte s dievčatami a Karolom nad Ahoj? Kde v nálade, bez hanby tancovala nám Pavla, polonahá, na stole sukničkový balet?

Takto uvažujem, sediac na zemi pri lavici a čakám rozkazy, ako tridsať dní predodneškom...

Všetko: prilba, maska, bodák, protiletadlový zamerač, lopatka, obvazy, pištoľ a opasky, všetko visí na mne za sekundu, keď trúbí poplach.

Ešte mamičke a Milke som mal napísať a...

Varšany 23. september

...a slušne ďalej. Stále a stále len monotónny, otravný klapot podkov. Na juh od Levíc.

Takto v noci ani moc nevidíš. Len hlavu svojho koňa, a okolo hlboké tiene noci. Lem pod podkovami cítiš tvrdé nárazy slovenskej pôdy.

„Paľo máš ešte kúsok chleba? Som taký hladný,“ sťažujem sa desiatnikovi, veliteľovi roja predou mnou, ku ktorému som si naklusal. Delíme sa o posledný kúsok salámu, ktorý som vyškral z brašne. Dvadsaťštyri hodín v sedle. V hlave cítim prázdno, nekonečnú únavu, ale zakiaľ mám chuť k jedlu, zatiaľ je dobre, posmeľujem sám seba.

Ráno sme už na mieste. Ocitli sme sa uprostred víru udalostí, vo vojne s Maďarskom, ale množstvo ostrých nábojov v opasku udržuje vojenský finiš v ľahkej horúčke očakávania.

Ako sa tak rozhliadam z návršia a po slnečnom vzduchu, zvestuje mi jeden starček – domorodec, že maďarské hranice sú ešte tridsať km ďaleko.

Vo mne to hrklo. Čo je to v modernej vojne tridsať kilometrov? Trištvrté hodinka pre tanky.

Ako krásne sa pozoruje úzka, belasá stužka cesty, vinúca sa hore do hôr. Umyté kone odpočívajú ležiac. Zakusujú si rastúcu trávu okolo nich. Až teraz si spomínam, že aj ja potrebujem

dačo zjesť. Z neďalekého veľkostatku vychádzajú moji chlapi s hrnčekmi a šálkami mlieka. Bežím i ja a v ústraní, u stohu pozorujem hemžiacie sa okolie. Zajedám. Naše vojská stále a stále sa valia k maďarským hraniciam. Pešiaci, delostrelci, protiletadloví, pionieri, samé nákladné autá.

A ešte stále je ČSR krásnou idylou.

Milke cez očko križuje taká veľiká tráva, dotýka sa modrej zorničky a ona ani nemrkne na mňa z maličkovej fotografie.....

„Mišo, slyšiel jsi již novou paniku?“ ,vyrušuje ma Karel z pozorovania fotografie. „Právě byla vyhlášená mobilizace do čtyřicátého roku“ ,vysvetľuje mi tak československy.

„Cítim sa aj tak otrávený, je to jedno chcípnuť dnes, lebo zajtra?“ Mumlem robiac zo seba starého vojaka. Ale kto z nás dnes skutočne verí takýmto rečiam? Nikto, nikto z nás. Neveríme vôbec, chceli by sme žiť a je nám tak ťažko.

Značím si do zápisníčka:

„Hurá na hranice“. Ešte v noci sme na povale, kde sme oddychovali, chytali netopierov. A ráno, dedina plače. Mobilizácia. Presuny vojsk.

Čo naši doma ? Miro, Alojz?

„Odchod!“

„Prvá čata pozor! Smer orientačný strom v záhybe cesty na sever pred nami, krokom v chod...“

Mýtné Lud'any 25. september

Oproti mne, po blate, prichádza veliteľ prvej čaty.

„Pán poručík, hlásim, môj roj ubytovaný. Na čísle 75 vodič guľometu, strelec, nabíjač a traja muži obsluhy sú na čísle 74, u tej slamenej vdovy.“

„Jo, to by bola nepriamá obsluha. Kolik mužů máte celkem?“ ,vyťahuje môj veliteľ zápisník.

„Sedem, pán poručík.“

„Kolik?“

„Sedem,“ kričím. „To, aby sme sa vám nestratili?“

„Dobře. Jo a dejte si pozor na hubu, desátníku.“

„Rrrrozkaz...Paľo, „chytám za ruku okoloidúceho môjho kamaráta a stúpenca, prostého desiatnika Paľa Garaja, „ty stará kryso, si ty vlastne evanjelik?“

„Čo ti to napadlo, Miško? A si ty katolík?“ ,opláca otázku.

„Ty, vysvetli mi tie vaše obrady. Ja som bol v nedeľu na poľnej omši s mužstvom a nie a nie si kľaknúť, aj som sa križoval tak neskoro. Človeče ja som vstával, keď si ostatní kľakli a kľakol som, keď druhí vstávali ...“

„Ty žobrák, tak ty si tiež luterán? Veď ja som to robil ešte horšie?“

„To je už teraz detail, Paľo.“

„Pod' sadneme si. Máš cigaretku Miško? Však je to skrhúňanie po domoch zbabelé a babské?“

„Čo sa divíš, Paľo? Ženy nie sú tvrdé ako ty, chlap a roľník? Však plač je aj u vás doma v izbe, u susedov, naproti, v celej republike. A aké pekné dievčatá a ženy –“

„Anka, pst, dolu nohavičky,

Anka, pst, neboj sa mamičky ...“ , spieva si a pritom rukávom stiera slzu. Paľo – Slovačisko, rodom tam kdesi od Sliača, ako by chcel nasilu niečo prebudeného v sebe potlačiť.“ Čo si myslíš, Mišo, tá naša autonómia, čo urobili, bude dobrá vec?“

„Neviem, Paľo. Možno, že nám práve ona dnes veľmi pomôže. Neviem, neviem. A vieš, Paľo, že sa dnes čaká letecký nálet od maďarských hraníc?“

„A my sa smežeme ...“

Cez noc sme sa nadarmo striedali u guľometov.

Opäť ťa prekvapuje jedno krásne, slnečné ráno, keď zabúdaš, že si zablatený, neumytý, nevyspaný, že si na vojne. Slnko presvietuje žlté strapy hrozien do zlata.

Moja domáca, teraz biela sestrička červeného kríža, priniesla mi do stodoly na dvore, kde mám s mužstvom rozbitý vojnový stan, kus bieleho chleba a mlieko. Usmievam sa, ako by hovorila: „Aj ja mám muža na vojne.“ Má slzy v očiach: „Kérem szopem...“

Ako sa dnes rieši život: Muž odchádza, žena zo zúfalstva, aby zabudla, aby mu bola nablízku prostredníctvom iných, ranených druhov jeho remesla, vstupuje do SPO a ČK. Tenučká, štíhla s nadýchnutými vlasmi.

Ja po raňajkách, keď ostatní tvrdí chlapi idú spať, varujem jej dvojmesačné decko. Pýtam sa sám seba: Som vojak?

Ale skutočnosť, neurčitý zvuk vojny je blízky a hrozny. Práve preto, že si ho zlý predstavuješ. Lebo fantázia je v určitých bodoch hanebný druh?

Trúbi poplach. Veliteľská kancelária hlási nepriateľské lietadlá.

A o dvadsať minút by nás nenašiel ani člen spravodajskej služby. Hlboko v poli krčia sa kôpky kukuričného kôrovia (pozn. red. šúpolia). Len navrchu, v listí pozoruje oblaky úzky otvor hlavne ťažkého guľometu. Každá hromádka skrýva v sebe troch mužov a päťsto ťažkých, protiletadlových striel. I vrabec vrabcovi neradí ponad ne preletieť.

Pozorujem ďalekohľadom maďarský obzor. Ruky zamastené olejom nervózne hladia trubice ďalekohľadu. Je nedeľa, obed, hodinky mi ukazujú pol jednej. Naši doma práve sadajú za stôl, biely, čistý...

V prvom šere večera sme vymenení druhou čatou. Umývam sa na dvore, večeriam z vojenského „šálku“ obed aj večeru dohromady. Rozpriadam s domácimi druhé dejstvo veselej hry: „Neponimajú...“ Samé „katona, kissleany, kenyer, kissbabá“. (Pozn. red. v preklade znamená: „vojak, dievča, chlieb, dieťaťko“.) Už po stý krát opakujem im do očí, akoby som im radil, ako sa dostať do neba: „Krucifix, vy ste ale zadubený národ, keď neviete ani pochopiť, akú švandu si z vás robíme po slovensky, rozumiete mi?“

Oni s úsmevom, ako by najblahosklonnejšie rozumeli, dodávajú to svoje nemožné: „Igen, igen, kérem szopem...“ (Pozn. red.: v preklade: Áno, áno, prosím pekne!)

Škrťám v kalendáriku dnes zase jeden deň. Slovenský denník, A-Zet, Moravské noviny píše: „Anglia sa kloní k politike ČSR. Prečo sa bát? Oni nám výdatne pomôžu, verme im na smrť. Republika sa pripravuje a zlomí odpor Hitlera v zárodku. Všetky prostriedky sú postavené k obrane. My sa staneme vládcami.“

Naším dôstojníkom sa lesknú oči. Cítia sa takí silní!

„Hej nepi koňu vodu, bo voda nečistá...“, spieva Karel, s ktorým sme sa stretli už prv. Je to aspirant brňák, ktorý ma ako kolega prišiel o pol siedmej zobudiť do pajty. Vysvetľujem mu, kedy a ako vznikajú podľa mňa najčastejšie poruchy u guľometu, hoci je čatár a ja len slovenský desiatnik. No, ja kamarátstvo nerozbíjam. Chce vedieť, prečo píšem dnes toľko lístkov poľnej pošty a kto je to nejaká slečna Milka Chorvátová v Modre, ako vyzerá?

Potom ideme na rannú jazdu s koňmi.

Mýtne Ludňany 1. október

Ráno je akosi neobyčajne rušné pohybom. Dôstojníci chodia hore-dolu. Čo však zaráža i toho posledného je, že je ticho. Mŕtvy kľud. Ako pred búrkou.

Potom nasledoval nástup eskadróny. A štábný kapitán číta armádny rozkaz, ktorý mi všetko vysvetlil:

„Vrchný veliteľ brannej moci, armádny generál Syrový odovzdal Nemcom západné pohraničie Čiech. Jeho menom ďakuje MNO armáde za preukázanú udatnosť a za vzornú kázeň.

Vojáci, zachovajte klid, klid, klid. Nemôžu si pomôcť. Spojenci nás opustili, vojáci...“ volá štábný kapitán a láme sa mu hlas. Všetci máme slzy zlosti nad zradou.

Včera pred večerom prišla z bratislavských kasární posledná záloha Dragúnskeho pluku 11, kráľa Karola II. rumunského. Naozaj vojaci a frontové kone: beluš číslo 176, 212/534, 216/33,

plomba číslo 40 a 68 iných podivných mien koni. Kone evidenčné, rezervné, všetky bez elánu, sentimentality, bez nároku, bez výchovy.

A stojí ti za pozretie ten cirkus. Kone z hôr, vozov, kár a kočiarov hryzú uši, kopú, trhajú sa a ryčia, ako divé žrebce z Greyoviek.

Ako tak chodím večer okolo nových kamarátov, napadá mi, že nemám ani groša, ale mám zato ešte sto korún dlhu a potrebujem nutne jednu elektrickú baterku. Rozmýšľam nad týmto problémom dlho do noci.

Mýtne Lud'any 2. október

Pribehne jeden vojak a hlási mi:

„Pán desiatnik, hlásim, hľadá vás tu jedna žena.“

„Kto?“ Pýtam sa prekvapený.

„Jedna žena, ktorá hovorí po maďarsky, že vy ste jeden fajn ember na jej klapce (fajnový človek – pozn. red.), že to hovorila Ďula mamá.“

Idem na dvor a tam stojí moja domáca s neznámou, ktorá akoby jej z oka vypadla. Chápem, že 11 ročný Ďula, s ktorým som sa skamarátil, je jej syn.

„Doniesla som niečo k vačore...“

„Keszenem szépen“, ďakujem jej ako viem.

„Karle,“ volám ho, lebo ide práve okolo po ulici a nazíza dnu, aké mám plné ruky voňavého otonela a husaciny.

„Mišo, slyšel jsi již novou paniku?“ začína svoje každodenné prikrádanie sa ku mne, „co Nemeц volal do rádia?“

„Že, ak sa nevzdáme, že nás okamžite pohltí, že?“

„Hitler křičel: již budu jednat jen se zbraněmi v rukách. Jinak se s Čechy nedá! Proč, proč, pověz, proč?“

„To je mohli naplnit' slová z Mein-Kamfu.“ Dodáva flegmaticky.

Fasovali sme zorky, cigary a paklíčky tabaku.

„Nemeц už dostal svoje, čo ale Maďar čo Poliak?“ Mumlem si rozladený. Hergot, do kasární sa dostaneme asi tak v novembri, i to keď, tak sotva.“

Maďarčina je mi zo srdca protivná, hoc sa tu ináč nedohovoríš. I, keď sa tu denne stáva tisíc komických stretnutí. Kešelák, môj ordonanc mi ide práve kupovať od domácich za korunu chleba. Ešte ho učím:

„Jó eštét kivánok. Kérem szepem egy korona ótvan fillér kenyér“ (skomolenina – pozn. red.) a on duša šarišská, tvrdá začne:

„Jó...“ teraz nevie ako ďalej, „jó večer kivánunk, szpem, perem szépm egy filér kenyerekem-tem-sem chleba ... no!“ (Pozn. red.: v preklade: Dobrý večer prajem, pekne prosím, chlieb za jednu korunu a päťdesiat halierov.) A už prechádza preč, keď všetci Maďari naň vyvalili oči. My sa ovšem hurónsky smežeme a chlieb musím ísť predsa kupovať ja. Som však opatrnejší, dohovárame sa len pantomímou.

Mýtne Lud'any 4. október

Tento záznam si zvlášť cením, lebo som ho doslova zapísal veľmi krásne a rovno na klu-sajúcom koni. Čo vystihuje moju dnešnú náladu úplne majstrovsky:

„Vonku s koňmi, je ako vypustenie myšlienok z hlavy na prechádzku. Tempo máme dobré. Ranná jazda v okolí je krásna, až dojmavá nemou nádherou. Píšem na koni v hmle. Prví jazdci sa tratia vpredu v hmle, ja so svojím rojom si klušem na konci eskadróny celkom samostatne. Spievam si momentálne šlágre. Práve končím: Pomalu jedu tichou pustinou...“

Vojenská história

Po rannej jazde nadáva poručík, ako obyčajne, až sa hory zelenajú. To už je jeho výchovná metóda. A hory majú veru čo robiť, aby sa zelenali, lebo sú už jeseňou celé zožltnuté. No, máme po chlebe!

Ja nesedím od 7. hodiny ráno do trištvrté na deväť – ba, do štvrté na desať ani desať minút, okrem toho, čo si odpočiniem pri jazde na koni.

Sedím, odpočívam na novom, už zhrzavelom pluhu, teraz však opusteného gazdovstva. Chytám čerstvý vzduch.

Včera bol vyplácaný žold. Dnes som z neho poslal päťdesiat korún na dlh, ešte mi desať korún ostalo. No, nič to, žalujem takto sám sebe, i potešujem len sám seba.

Okolo je krásna idyla. Vysokánske stohy, agáty presvietené slnkom. Vysoko, vysoko na modrej oblohe pozorujem babie leto. Letí až sa rozplynie.

Moji chlapci čistia kone, lesklé umyté remonty a žrebce. Taký živý maliarsky záber sa mi črtá v perspektíve dlhého humna. Môj kešelák už dávno obriadil naše dva kone. Čistí pri mne naše čižmy a vysvetľuje mi:

„Tak aj Poľsko by už bolo nažraté Tešínskom. Ale čo Maďari? Preto tu čakáme, že pán desiatnik? Kedy pôjdeme domov? „Nečaká na svoju odpoveď, vie, že by ju ani nedostal. Vzdychá „ó, keby sme už išli.“

Osemnásť mesiacov, tri roky, lebo dva týždne...neviem mu dať odpoveď.

Pomalicky sa blížia Vianoce. Cítim to i vo vzduchu. Včera som si musel kúpiť ťažký pulóver, bo v noci bolo tak zima...

Dnes som písal Milke a mame lístky poľnej pošty, hoci viem, že ich pravdepodobne nedostanú. Ale vyliat som si aspoň srdce. Tak by som obe vybozkával, také ako sú veľké, krásne, sväté, čisté. Áno, cenzúra pravdepodobne

zničí moje lístky.

A ja pozerám na seba. Týždeň som, sa už poriadne neumyl, až dnes pri holení...

...,„Čo tam robíte s tými koňmi, hergot...?“ Revem na beľárov. Ponad mňa preskočil jeden z tých 736/947, poplašný evidenčný. Dupe a skáče po celom priestranstve a ostatné stojace kone sú ochotné nasledovať jeho príklad, také sú z toho celého ČSR podniku sprosté.

„Eh, čo, jeduj sa tu s nami. Nech sa pozabíjajú. Už je čas, aby som sa trochu išiel učiť z slovníka vlastnoručne zobieraného medzi Maďarmi. Gyreide, valamit mondok (Pod' sem, niečo ti poviem), van nekét szép, isten velle.“ (Pozn. red.: v preklade: Máš to pekné, Boh s tebou) – mumlem si a odchádzam natiahnuť sa na deku do pajty.

Mýtné Lud'any 6. október

Dnes podnikáme, akoby len propagačnú vychádzku do širokého okolia. Robíme si z vážnej veci len prču, ako sa patrí a sluší na dobrých vojakov. A tak je to dobre, lebo ináč by chlapci ani prstom nehli v dnešných pomeroch. Maďarské dediny okolo nás zo severu, juhu, východu, a západu sa búria a naša eskadróna dostala rozkaz, za každej okolnosti a každým prostriedkom ihneď poburovanie potlačiť. Bezohľadne.

Tak pochodujeme do Želiezoviec, kde defilujeme pred začiatkom cesty, akoby u posviacky, pred generálom Emingrom. To nám ako-tak dodáva odvahy A veru jej bude treba.

Ďalšia dedina je Mikula. Tu som získal pre nás dve dievčatá, lebo sa podľa správy za mnou idúceho Paľa Garaya na mňa veľmi usmievali, keď som im zakýval. Ja to viem.

V poniektorých osadách je i veselšie. Ale my sme v takýchto žartoch pripravení na všetko. Ako blanickí rytieri v prilbách a s nabitými guľometmi, s puškami prehodenými cez prsia a s pištoľami voľne položenými vo vreckách.

Počuj, práve hlási vpredu spojka: „...ny kapitán, tri a trištvrté kilometra západne v dedine je maďarská demonštrácia. Osem Slovákov z dediny tam priviazali na agáty a chcú ich vraj zabiť...“

„Cval...“ priletíme okamžite na fórum románom tejto osady ako domov. Zosadneme a už je guľomet za guľometom dolu z koní, už sme obklúčení našimi chlapcami s puškami a bodákmi. Už je v prvom guľomete aj pás ostrých nábojov. Medzi nami je ako na rozkaz ticho. A nikto tu nevelí. Samé vážne tváre, len z pozadia váľa sa zabezpečená vrava.

Tvrde ruky čakajú len na môj povel. A s rozkošou decka stíska Štepka spúšť guľometu a všetci s pocitom spokojnosti počúvame stakato (svišťanie – pozn. red.) pred nami, vľavo a vpravo od nás. A ulice sú hneď čisté. Strieľali sme opatrne, len pod nohy a predsa sú akýsi ranení. Na to však sú tam naši hrobári. Nech tiež niečo robia.

Slovom, veselo je na vojne.

Večer sa vraciame späť do nášho východiska, keď už sme pozabávali okolité dedinky do okruhu päťadvadsať kilometrov. Hneď je pokoj. Hneď je kľud v rozbúrených hlavách Maďarov. Treba im len nasľubovať a ukázať.

Späť dvadsať kilometrov do Mýtných Lud'an.

Po ceste je mi akosi smutno. Zostávam úmyselne s dvoma mojimi chlapcami pozadu, presedlávame. Chcem ísť sám v tichu.

Eskadróna, ktorá ide celou cestou klusom, je už dávno preč, keď nasadáme my traja. Pomaly dávame sa v krok. Sme ticho ako malebné okolie.

Na obzore sa po štvrt' hodine rýsoval voz, alej stromov a kadečky hrozna. Aby som zahnal derúce sa spomienky, dávam povel „cval“, a keď sme pri voze „k pal'be zosadnúť“. Maďar na voze je trvale indisponovaný hrozivou situáciou. Až sme dokonale najedení, bo sme od rána nič nedali do úst, tak sa to mohlo? Orientujeme sa v teréne a klusom postupujeme domov, cez tmou prikrývajúce sa lány a vršky.

Doma práve nastupujú k rozkazu, keď smrteľne vážne vchádzame do Lud'an.

„Čo je nového?“ Pýtam sa, aby som sa vedel zachovať v duchu veliteľa eskadróny na naše oneskorenie.

„Nič, len, že aspiranti sa môžu hlásiť k letcom.“

Do mňa akoby strelil. Môj dávny sen prichádza na dosah ruky. Už som aj v kancelárii, v tomto momente som prihlásený, ako prvý od pluku. A za desať minút to oslavujem v krčme na vlastách (cigaretách) a pive.

Zostali mi ešte dve koruny. Ale som tak šťastný... K letcom!

Noc dnes nie je vôbec jednotvárna. Z ničoho nič, odchádzame preč. Kývam vzad: „Zbohom...“

Tekovské Šarluhy 8. október

Nestačil som po dvojdnovom pochode ani dobre umiestniť roj, ani sa s chuťou vyspať u predných nôh mojej Anky-Tonzury, už mám službu veliteľa stráže.

Toto je hrozná dedina? Večer, ako som sa orientoval medzi ľudom, pošepkal mi jeden domorodec-Slovák, že minútu pred našim príchodom ešte len strhávali maďarské zástavy. V dedine je samý Maďar.

Len silnejšie zovriem v ruke môj kožený „rajštok“.

Zvečera rozostavujem hliadky, cez noc honím samé inšpekčné prehliadky.

Ráno mám prvú vojnovú trofej, maďarskú kokardu z čiapky v mene zákona. A chlap sa protivil, bil okolo tak, že som ho musel eskortou nechať uspokojiť v miestnosti, kde nebolo nikoho, okrem neho a troch mojich chlapcov. Potom som ho odovzdal četníkovi. Sám som uštvaný k smrti.

Tekovské Šarluhy 9. október

Otrava začína, ešte som sa ani nevyspal. Budiček do nového dňa volá a tvrdá ruka dozorného desiatnika mi pripomína v sene, že sa musí aj vstávať.

Len čo vypijem čiernu kávu, už mi poručík pripomína, že mám svoj roj o ktorý sa minulý deň, cez moju službu nikto ani neobzrel. Pekní kamaráti.

Svoj roj mám na šiestich miestach. Bud' ho o šiestej ráno, hľadaj ho do posledného chlapa, prezeraj kone, popisuj nemocné evidenčné, skontroluj výzbroj, výstroj, popisuj vystrieľané náboje, fasuj nové, prezeraj kovanie a hlás všetko veliteľovi do pol ôsmej, lebo vtedy sa už ide von. Nedá sa to všetko. Slováci sú chytrí a on to odo mňa chce. Keď niečo objaví nehlásené, udá ťa k poľnému súdu, ako mi denne sľubuje. Je na tom zvláštne, že Karolovi, preto, že je Čechom, nepovie ani slovo.

Okrem tejto všetkej práce prepisujem za doobedie šiesty krát žiadosť k letcom. A máš vidieť farby poručíka, keď sa v kancelárii dozvedel, že som sa hlásil do kurzu bez jeho povolenia.

Konečne je žiadosť v správnej úradnej tónine a môžem ju s motocyklistom dodať ďalej z kancelárie. „Egelbert“ rovno do susednej dediny na pluk. I to poručík zazerá na mňa, že sa len ulievam a že ešte nie som u tých „letců“.

Po obede, z ktorého som polievku vylial na dvor, mäso hodil psovi, utiahnem sa uštvaný pod šopu. Koberec a roztrhaná deka budú dekoráciou môjho poobedňajšieho SV (stanovišťa veliteľa). Ale už sú tu dvaja ôsmaci Maďari, chutní chlapci: Karči, a Ďula, ako muchy. Že či som vraj tanár na polgárke (pozn. red.: učiteľ na meštianke), že im to Štepka, strelec môjho guľometu povedal, či mám rád dievčatá, či viem nakresliť tank a koňa, či nehram na ústnej harmonike čardáš tak, ako oni – a mne viečka padajú až na zem. Aby som ich dostal preč, mumlem, že nie som tanár, ale „harmonika-činálom“ (pozn. red.: hráč na harmonike) a teraz ešte len začne tá verklíková nálada. Musia si sadnúť, opraviť ich harmošku. Mám po spánku. Karči zatiaľ objavil kdesi fotografiu jednej triedy modranského dievčenského internátu a ukazuje práve na Milku. A kladie mi ju na ústa. Som odzbrojený.

Jozef Lachman, čatár aspirant v zálohe mi doniesol nové potešenie. Že vraj, až budem u tých letcov, po trojmesačnom kurze a keď sa mi tam zapáči a aj absolvujem lietanie aspoň s dobrým prospechom, môžem si zažiadať o preloženie od jazdy k letcom na trvalo. Môžem sa rozhodnúť, či ostanem ako pilot, či pozorovateľ. A aby som si potom zmyslel aj na neho a urobil mu tam nejakú protekciu.

Len preč odtiaľto z tejto práce za všetkých až nad hlavu a špinavej protekcie.

Je teplo. Rukávy košele mám vyhrnuté, ruky založené nad hlavu a predstavujem si Prostejov, spomienky, keď som tam predvlani robil pilotskú psychotechnickú skúšku, modrá uniforma, plávanie nad oblakmi, modrá obloha, slnko... Zaspávam denne s modlitbou. A ešte niečo. Každý večer zaspávam so sľubom zloženým môjmu priateľovi Jožkovi Janoviechovi, ktorý tragicky zahynul minulý týždeň nad Brnom. Spolu sme s ním kedysi šli do Prostejova, lenže, on tam zostal...

Od siedmej ráno robíme prískoky po roliach. Dlhé cválenie, skladanie guľometu a podstavca k paľbe každých päť minút v mäkkej zemi, fuj. Čížmy mám, aj blato mám, len krém mi chýba, ale za to sa mi príroda nezdá o nič menejcenejšia.

Zase tá hlboká hmľa. Tá mi učarovala. Riedke blato čľapoce dolu, pod kopytami, ťažko sa dýcha uhriatemu z prískokov. Je dost' chladno, preklínam všetkých svätých.

„Vlastne príroda je na jeseň krásna,“ mumlem si odrazu, ako by som sa prebral z ťažkého, zlého sna. „Milujem takýto náčrt jesene. Osamelé agáty v hmle. Milujem to jesenné osvetlenie, tak tiché, ako by sa lúč lámal a trieštil v nevybrúsenom, mliečnom acháte. Poplašené zajace sa pred našou idúcou čatou nemo dohovárajú s kfdľom vrán a predsa je to tá jeseň, ktorú niektorí ľudia nenávidia.“

Tekovské Šarluhy 13. október

Stále unavené Šarluhy, kde sa pestuje len česká protekcia a šport prenasledovania slovenských ašpirantov. Som už z tých neustálych nadávok poručíka a jeho rýpania veľmi nervózny. A toto ho najviac hnevá.

Napríklad teraz: Je desať hodín. Pred piatimi minútami sme prišli z poľa a ja mám už plný zápisník rozkazov. Bol som dnes určený veliteľom družstva, za Karla. On vraj bude robiť zástupcu poručíka. Tak už ho vyzul z práce. Nehnevám sa na Karla, že je Čech a má protekciu, ale na poručíka, že je tak zadubený voči človeku.

Len mlčky počúvam: „Poobede obstaraj v bezvadnom tempe asi tridsať chlebíkov, ktoré Karlovi v družstve už dva týždne chýbali, osemdesiat podkov, hľbu napájačov stratených, cez dvetisíc nábojov pre pušku, guľomet, neurčitý počet stanových kolíkov, lebo strelec z druhého roja ochorel, vodič IV. štvorice prvého roja je ranený, ôsmy a desiaty nosný kôň družstva kríva a tretí kôň prvého roja sa musí odsunúť ešte dnes do oblastnej ošetrovne. Ty zostavuj rýchle nové roje tak, aby to pri výcviku všetko klapalo. Nikto ti neporadí, v najlepšom si niečo zlizneš? „A dnes mi poručík povedal: „Sviňáku.“

Obyčajný vojak z môjho bývalého roja ma musel zozadu zachytiť za blúzu. Niekedy ma prejde ten posvätný kľud, a poručík to vedel, že prestrelil, lebo mi potom dával pokoj celé doobedie pri práci.

Vo voľnom čase spriadam sny o leteckej kariére. Zelená lúka úžasne ťahá moje myšlienky. Hrmenie motorov za rána, výška, oblaky, a vo mne znie môj šláger, ktorý som zložil letcom ešte v učiteľáku:

„Časť som v lone hôr a tvojho tela sníval,
vánok teplom hviezd sa z očí díval.
Rty naše sa neraz nehrou vpili do seba,
obetoval som sa z lásky a pre teba...
Až z diaľky zahrmlia dynamá motora,
Oblaky odtiahnu,
vznesú ma do oblačného mora...“

Takto dnes ospevujem jazdeckto, lúčim sa.

Úžasne trpím kontrastmi. Nehovorím, že nenávidím seno páchnuce koňským trusom, plný dvor gágajúcich husí, spánok prerývaný poplachmi a namáhavé dni s úchytkami spánku pod šopami a v sedle alebo u predných nôh svojho koňa. Ale aj kameň má svoj cit...

Dnes od obeda som sa prebojoval skrz poručíkove nástrahy bez toho, že by mi bol sľúbil poľný súd a že pôjde na mňa žalovať štábnemu kapitánovi. Pripomínal mi totiž dva-tri razy denne, že som to a to neurobil, to a to zabudol.

Obedná prestávka pre mňa neexistuje. Večer, do ôsmej plním pásy pre guľomety nábojmi, aby to chlapi nenaplnili tak, že guľomet potom nevystrelí čo sa to obyčajne stáva, keď sa pásy naplnia nedbalo a povrchno. Rozdávanie vyfasovaných predmetov výzbroja je práca nad hlavu. Policajná hodina je devätnásť a dve hodiny pred desiatou už musím spať, lebo v noci bude poplach. A poručík ešte blahosklonne tvrdí, že vo voľných chvíľach mám dosť času venovať sa svojim veciam. Už päť dní som sa neholil.

Dokonca i na záchod máš čas iba v noci.

A potom sa pýtaš, že kto sa vzdáva? Ja chcem ísť len k letcom.

Tekovské Šarluhy 15. október

Budíček je o štvrtej. Dvadsať km juhozápadne od Baračky máme plukovné cvičenie. Štveme sa všetci, veľmi, ale pre mňa je toto cvičenie odpočinkom, duševnou úľavou, lebo poručík hýbe len hubou, ale rozumom musím teraz ja. Však som povedal, že tu som jemu i Karlovi dobrý. A vzácny, lebo ide o pochvalu čaty plukovníkom.

Náš úkol znie: podpora ťažkých guľometov za približovania.

Aspoň chvíľu pracujem vážne a s chuťou. Zabúdam, že poručík dychtivo sleduje moje náčrtníky, že čaká tajne na moje plazenie sa od guľometu ku guľometu, kde vydávam sám za neho posledné rozkazy.

Kde som práve teraz? Sedím na kukurici, nad sebou k vôli letcom mám tiež samozrejme dva-tri snopy a dirigujem orchester a pohyby našej čaty. A chlapci robia ako otroci, keď vidia že som nad nimi iba ja.

„Pridalo,“ už mi tyká, aha, „nakresli plán útoku, načrtni situaci, ktorou pošleme veliteľstvu eskadróny. Zašli, prosím, za mne hlásení. Co by jste dělal támhle s tím vystrčeným kulometem?“ pýta sa, lebo sám pochybuje.

„Pán poručík, hlásim, že ten guľomet som tam vystrčil sám, na môj rozkaz. To ešte uvidíme, čo ešte dokáže.“

„Jo, víte mládenci, že v kadetce jsem na na tomhle vydělával těžké prachy?

Dělal jsem náčrtky půl kadetce...“ hádže po mne pointou.

„Chudák,“ myslím si – a on to cíti z môjho úsmevu. To sa budem mať po cvičení dobre!

„Mohlo to být lepší na aspiranta.“ Kritizuje moje vedenie po odtrúbení, keď prišiel ku mne.

„Pán poručík, kam ste odišli potom aj s Karlom a jedným družstvom?“

„Eh, chtěl jsem vidět, jak pracuješ?“

Neodpustil som si poznámku: „To Karel je na tom lepší, keď nič nerobil?“

„Jo, ten by to byl jinak udělal?“

„Len, aby ste sa obaja nepodelali,“ myslím si. A najlepšie na tom je, že aj mne urobili, ale tí vyšší pointu. A akú!

Po cvičení na plukovej rozprave vyšlo najavo toto: v druhom polčase cvičenia poručík s Karlom, keď sa pokúšali operovať s druhým družstvom, boli zajatí a vyradení z boja pre neobratné manévrovanie, umiestnenie sa a ťažkopádny pohyb v poli. Ja som so svojím starým rojom musel maskovať na vlastnú päsť celú čatu ťažkých guľometov.

„Držel jste se velmi dobře,“ končil plukovník moju ságu.

Ale to sú len také nepatrné detaily. Čo mám z toho všetkého, keď už tretí deň musím fajčiť fajkový tabak v papierikoch z novin...

Tekovské Šarluhy 16. október

Správa z hraníc: šesťdesiat maďarských dôstojníkov padlo na pohraničí, keď sa chceli dostať na Slovensko. Asi tristo Maďarov udržal v šachu náš jeden guľomet, so šiestimi vojakmi.

Netreba podotknúť, že poručík sa potom nadýchol, ako by bol hrdinom.

Tekovské Šarluhy 17. október

Hudba a front. Dva tak odlišné pojmy, celkom to robí sentimentálny dojem. Typický. Kto si vieš predstaviť poľný život vojaka, musia ti tieto predstavy pohýbať srdiečkom.

Počul som dnes hrať Liszta na klavíri. A zablatený som pochopil, že som zamilovaný. V takejto chvíli to každý iste pochopí. Práve keď musíš, pochopíš seba.

Po papieri čmáram iniciálky M. Ch., ku ktorým pripisujem zbytočnú otázku: Kde si? Spomenieš si niekedy na mňa?

Je podvečer. Po ulici proti mne ide Paľo.

„Pán generál Garaj, desiatnik aspirant Mišo sa hlási ako veliteľ staničnej stráže. Stráž v sile jedna, jedna, desať, jedna stavia tretia eskadróna, robím sa akoby som ho považoval pri najmenšom za poľného maršala.

„Děkuji,“ vážne sa zatvári, klepne ostrohami tak po garajovsky a odzdraví. „Jakou jste měl večeři, aspirante?“ ...

„Nefrflí. Paľo, máš ešte peniaze?“

„Človeče, my sme dostávali na obed prachy? Žold. Ty si ešte nedostal, že? Šesťdesiat päť korún?“

Vojenská história

„Ale čože by nie. Ale už je pol šiestej večer, nie?“

„Však si len neutratil?“

„Ale hej, utratil. Čerta starého nie! Už to tak aspoň vyzerá. Taký som ti bol vyhľadovaný, že som sedemadvadsať korún od obeda prejedol len na čokoláde.“

„Pod' sa prejsť po dedine... Ako služba máš na to plné právo?“

Ako vládca celej dediny so služobnými šnúrami prezerám s Paľom svoj obvod. Na ulici sa utvorilo aké-také korzo dedinských dievčat a vojakov. Akosi má dnes každý pocit užiť si dačo, dokiaľ je čas. To vonia novým presunom. A vojaci v tomto majú dobrý čuch.

„Good bye, my dear,“ lúčim sa o hodinu neskoršie s Paľom a Karlom, ktorý sa k nám na korze pripojil. Sme pred strážnicou. Tu chodím skoro spať?“

Ešte som ani nezaspal, už s nadávkami budím všetko strážne mužstvo, všetko živé na strážnici. Trubača posielam vytrúbiť poplach, zakiaľ' podrobne študujem došlý kabelogram. Do hlásenia zaznamenávam poplach číslo 37. Odchádzame preč.

To je zase príprav a povaľovania sa po nočnej ulici, než sa pohneme. Na ceste sa vlní štvorstup koní.

Od pol deviatej večer do pol tretej ráno hrabú osedlané kone hradskú na jednom mieste, trhajú nervózne uzdami.

My sedíme v jarku a fajčíme cigaretu za cigaretou.

Konečne. „Dotiahnuť, naložiť. Nasadnúť a krokom vchod.“

Je noc. Nechcem kopírovať skutočnosť z kovbojok.

Únava sa nás zmocňuje jedného za druhým. Reči, poznámky miznú kdesi povedľa nás, ako hviezdy na svitaní.

Od piatej do šiestej spíme v Čechách okolo strapatých stohov, pod koňmi, u predných nôh. Bez nálady.

Len čo zdiemnem, poručík ma budí, že jak to, že spím? Pískam si poslednú vetu vojenskej večierky a myslím si: „maj ma rád.“ A spím ďalej, keď odišiel. Sila sa vždy zide. Ešte máme dnes urobiť päťdesiat kilometrov. A chlapci potrebujú aj niekoho čerstvejšieho pred sebou ako stádo unavených oviec spoľahlivého barana. Also sprach Zarathustra. Búrka na Blatnianskom jazere, Liszt. Naši doma. Sonáty Mozarta, všetko prežívam v snoch, v stakate sekundového driemania, lebo spať sa nedá.

V zápisničku z dnešnej noci mám len päť slov: Je mi zima a smutno.

Urmín 18. október

„Súdruhu, Lachmane, tak, už by sme boli v Urmíne. To tu vyzerá fajn?“

„Miško, ja musím ešte ubytovať celú čatu. Ale tvoj poručík ťa akosi preháňa?“

„Vieš, príde na psa mráz!“

„Dnes je streda?“

„Áno. Dve noci som nespal, ale chápem, že sme sa dostali do akej-takej civilizácie. Ide poručík, počkaj moment,“ bežím mu naproti. „Pán poručík, hlásim, že môžem ubytovať mužstvo podľa plánu.“

„Jo,“ odpovedá a odchádza.

„Jozefe Lachmane, pod', idem si kúpiť propriety.“

Jozef ide, ale len na chvíľu. Tak obzeráme prvýkrát v živote Urmín. Medzi tým kupujem helladu, kalodont, žiletky a dva listové papiere.

„Tak, ten letecký kurz má byť až od prvého januára tridsať deväť?“

„A to nie si ešte spokojný? Môžeš byť rád, že sa odtiaľto dostaneš.“

„Nie, Jozef, nie som tomu rád. Ja som chcel odísť hneď. Ale za to sa dnes oholím kľudne. Vieš, teraz by som bol rád spisovateľom. Tak vedieť podať tých tisíc dojmov, vieš?“

„No, nazdar Mišo, večer sa uvidíme?“
„Áno. Príď do môjho dvora, pohostím ťa. Príď k nám k siedmej na rádiosprávy. Bývam tu vyššie, Žid Súss.“
„Tak u žida Sússa...“

Je sedem hodín večer. Jedáleň židovského mecenáša, v slohu nepravého Ľudvika XIV. Ja, Jozef Lachman a on. Chytá Bratislavu. Ja si zatiaľ robím súvahu svojich urmínskych dojmov: Čo žid, to Slováč, čo kresťan, to maďarón. Zvláštna dedina a hašterivé, klebetné pokolenie Evine. Tot' pred chvíľou sa štyri pobili na ulici.

Ale, pretože rádio už zahajuje správami, nechávam to a odhodlávam sa postaviť sa pred tvár maďarských svinstiev, hlásených rádiom.

Urmín, 19. október

Ráno som mal česť vidieť prvého člena HG. Druhý člen, bubeník nás prekvapuje (po tom nekonečnom blúdení cez maďarské osady, kde slova svojich nepočuješ) čistou slovenčinou. Je to také milé, odrazu, z ničoho nič počuješ okolo seba len slovenskú reč.

A na obed civilné obyvateľstvo už hľufne nosí na náš rozkaz všetky svoje zbrane. Istota je istota, a naše šťastie v budúcnosti, ako sa ukáže...

Večer v rádiu „spieva“ tlačová kancelária uspávanku, že to napätie už má skoro prestať.

Po správach ma moji vojaci vytiahnu do krčmy. Že medzi nich večer nikdy nechodím, že sa im chcem odcudziť, ako ten „chrápúň“ poručík, že oni tiež majú radi medzi sebou niekedy inteligenta. Že nie sú zver, aby sa ich každý chránil a bil ich. Sú vo svojich citoch drsní, ale tým úprimnejší a nevyberaví.

A nocľah? Pre chlapcov celej našej čaty som zo stanov urobil včera slanníky, dal som vyprázdniť jednu veľkú židovskú izbu a urobil som z nej penzionát 1. čaty. Sú pod strechou, v improvizovanej spálni a dal som tam postaviť aj železnú pec na drevo. I lampu s petrolejom. Ďakujú mi za to.

Zato aj som si povolil. Kôľne a konské teplo? Niie! Ale nádherná biela posteľ, ktorú mi ponúkli u Sússov. Núkali mi ju toľko a tak opravdivo, až som prijal.

Snáď mám byť hlúpy?

Oproti Sússom bývajú iní židia, obchodníci. Pozvali ma na dnešný večer. Zvlášť Dunda, ako sa mi predstavila ich dcéra, kvartánka. Je na svoj vek krásavicou. Z Nity mi nosí fotky a čokoládu. Nech si nikto nemyslí, že týmto pozvaním vybočujem z medzi slušností. Nie. Ale tak dobre mi pôsobí hľadieť do úprimnej a peknej tváričky, rozprávať a smiať sa.

A u nich pri večeri mám tak dlho nevidený úsmev, tak dlho neprežívané žvatlanie o škole a jej starostiach, tak dlho netrávenú bezvzadnú večeru.

Vzdal som sa z núdze robiť cnosť. A je to tak dobre. Ja som sýty a ona má radosť.

Práve teraz jej vysvetľujem kysličníky z chémie, ktoré majú na zajtra. Keď chce, chápe, ako každé židovča. Je to typ. A mňa študovanie nových pováh tak zaujíma. Študujem ho.

Asi si ma všimla? Je to tak. U nich v maštaliach mám svoje veliteľské kone. Najkrajšie. Na obed prišla do maštale a hneď k mojej Anke-Tenzúre. Ten bezvzadný spoločník a môj jediný priateľ líznul jej ruku. Cieľa dosiahol, cukru dostal hneď pol kila.

Ale len priatelia zostávame s Dundou. Je to tak dobre i pre mňa, i pre kohosi, tam u nás doma...

Ja s vojakmi tak ľudsky zachádzam a poručík snáď práve preto je na mňa hrubší a hrubší.

Dnes mi vynadal, že jeden vojak mal po jeho príchode do maštale rozopnutý golier, potom, že som dvoch pustil do susedov kúpiť si chleba. Zrejme sedí na mne, aby len kryl druhého.

Vojenská história

Nasilu zabúdam. Ved' čože je po mne, a vojaci vidia ten rozdiel inteligencie veľmi dobre. To sú psychológovia.

Agáty sú tak jemne žltozelené, obloha čistá, slovom jeseň a zima s nádherným plným pozadím. Zamyslený hrejem sa po poručíkových nadávkach na zubatom slniečku, na dvore. Som hlúpy, ale ved' mám na starosti päťatridsať vojakov? Sú dve možnosti: pre seba, lebo pre nich.

Židia nás tu opatrujú ako vlastných, len to ma mátie, že neviem, kedy čo robia z citu a kedy z vypočítavosti. Ale cítia, že niečo príde, strašne to cítia z tých maďarónskych očí.

V posteli sa s radosťou a šťastím, že ležím skutočne v bielej posteli, hlasno smejem. Táto čistá biela posteľ je román sám pre seba.

Zdá sa ti byť takto Židom?

A na Slovensku dnes padli slobodomurárske lôže.

Urmín, 24. október

Deň za dňom letí. Poručíkovi a Karlovi, ktorý sa stal už namysleným, nehovorím ináč, ako Pošup číslo 1 a číslo 2. Váľajú na mňa všetku robotu. Ale tak šikovne?

Dnes je nedeľa: ja, aby som na zajtra celé poobedie zaraďoval mužov. A ešte aby som bol o pol štvrtej pri kŕmení koní. Ani o štvrtej nemôžem ísť do kina, lebo poručík naschvál nepôjde tiež, len aby mňa nenašiel u napájania a mohol v pondelok zase ísť k štábnemu kapitánovi, ktorý automaticky už tiež začína rýpať do mňa.

Sedím večer vo válove pri koňoch, počúvam teplé chrupčanie ovsa v ich papuliach a kolíšem nohy nad slamou. Potom sa mi prišla Dunda spovedať medzi rečami a hladkaním koňa. Že ten hnusný poručík, čo tak nadáva na židov, chodí stále za ňou, stále ju obťažuje a nedá jej pokoj. A ona ho nemôže ani vidieť.

Tento biely dom na križovatke začína byť povážlivým. Čo je moc, to je moc.

Konečne som na to prišiel. A zaspávam.

Vojna je niekedy veľmi tvrdá päsť. A zodpovedná. Nikomu na tebe nezáleží, ak si prestúpil paragraf. Ako Monte Carlo: o bytie a nebytie. Práve píšem na strážnici: „Potvrdzujem, že som prevzal od veliteľa stráže des. asp. Pridalu vojenského zbeha Alexandra Sáraza k ďalšej doprave technickou eskadrónou. Podpis nečitateľný“

Urmín, 27. október

„Mišo, dnes večer si prilepšíme!“

„Zavediem ťa Karle, kde sa určite budeme mať dobre.“

„Vím, k židovi...“

„To je detail!“

„Je.“

Večer pijeme víno a rádio hrá u Ruži Schwarzovej. U nich je dosť vkusná imitácia teplého prostredia. Len nesmieš veľa makat' na veci. Dosť nám to tu chutná. Za tých pár dní, čo sme tu, takí sme už vyberační? Dnes, akoby nás vracali k spoločenskému životu a akoby k tomu boli povolané práve len židovky. Také sú na diaľku milé, chutné, len sa nesmieš žiadnej dotknúť. Stačí, že si medzi nimi, i to je moc veľké zadosťučinenie – pre oči.

Poznal som sa tu už so siedmimi dievčatami.

Zatiaľ, čo veliteľ čaty ma chce dať k poľnému súdu, mužstvo nechce spávať pohromade. Spávali tam všetci a boli vďační, ale, ako tam začal chodiť on s tou svojou prekliatou kontrolou, na druhý večer, ako by spoločnú nocľaháreň vymietol. Teraz mu dali príčinu, aby kontroloval. O pol desiatej večer prišiel mi jeden z chlapcov povedať, že on chce, aby som ich tam ešte

Vojenská história

dnes všetkých zohnal. Ale podotkol, že aby poručík – on – odišiel a nevracal sa už tam, ináč nebude dobre. Mne ani nenapadne o pol desiatej budiť a nechávať nastupovať uštvajú čatu a viesť ju jemu pred nocľaháreň do náručia., Nechcem ručiť za nič. Nejdem nikde a vy, chlapi, bežte domov, spíte si kde sa vám zachce. Dnes už žiadne rozkazy. Odchod a dobrú noc!

Poručík márne čaká za oblokom svojej izby.

I to si chlapi pamätajú, čo im urobil dnes odpoľudnia. Dal si nastúpiť celú čatu a začal:

„ješte padouši.“

V čate za stohmi, kde sme nastúpení v záhrade to polohlasne vrie.

On tichým hlasom pokračuje: „Vím dobře, co který proti mne máte Ale ja vám to v kasárnách stonásobně splatím. Nebojte se, máme tam zařízení, z kterých se nevylezá, vy psi...“

A zmizol, ako gáfor.

Takto seje. Toto je výchova, ale k čomu?

Dnes v noci bol nad nami súboj maďarského a nášho lietadla. Maďar zostrelil našu stíhačku nad Slovenskom. Nad Mederom. Pilot leží na četníckej stanici, ktorá už hodinu hľadá spojenie s nitrianskou nemocnicou.

Som ako obyčajne bez peňazí. Blato zaolejované na topánkach pristane k mojej nálade, ako nutný doplnok. Už mám len svoju Anku-Tonzúru, veselého grošáka, ktorý sa na mňa večne usmieva. My malí hrdinovia. Len, kde je alej zástav, kde je martýrska sláva, kde sláva tých, ktorých sme už dopravili do nemocníc?

Kde je Janko, Miro, Alojz? V zákopoch, v blate je naša prítomnosť.

Je sobota večer. Prišli sme pred nedávnom z poľa. Ako-tak som sa zošľachtil a idem pozrieť svoje kone. Na Dundu darmo čakám. Aj kone čakajú nadarmo na jej sladkú ruku. Konečne sa osmeľujem vojsť dnu.

„Dunda? Ach, tá išla s pánom poručíkom práve do Nitry.“

Skutočne, že mi to neprišlo na rozum. Veď včera mu prišivala na plášť nové gombíky a výložky. U dievčata nič divného. Dobrú noc.

Bola taká milá, len žabec a dnes ma úplne zradila. Ako som jej s Karlom dôveroval, obchodníčka!

Do tejto situácie ešte toto. Ako by provokovali osud? Tak sa do dneška nenávideli.

A čím ju len získal? Tým, že mňa, ako desiatnika aspiranta, vyhnal včera večer od Dundy po ôsmej hodine, keď je už policajná večierka? Musel som ísť.

Šiel som potom do kina.

Na Svetlo jej očí. Žil som aspoň dve hodiny.

Kam po kine? Doma, vlastne u žida Sússa o desiatej večer je dávno zavreté a on by neotvoril v noci ani vlastnej matke zo strachu, že ho zákerne zabijú. Ostáva mi jediná možnosť – na maródku. Tam je celú noc otvorené. A je tam len jeden maródkar – ošetrovateľ – žid Kaiser. Nevieš si predstaviť, v akej pasci som chytený. Jediný môj ochranca je vždy len žid.

Dnes poobede sa mi prihodila zaujímavá telepatická ukážka. Kto si iluzionista, máš, máš tu bohaté pole k posúdeniu. Zaujímavá súhra myšlienky prenesenej vôľou na koňa. Na programe je čistenie koní.

Ako tak chodím okolo štvrtej po ubikáciách a robím prehliadku čistoty koní u svojho družstva, pozorujem ich klasicky vymodelované zadné nohy, myslím si: „Zišlo by sa poležať si v nemocnici, polenošiť si a vyváfať sa, ale nesmeli by to bolieť. Ako Lachman minulý týždeň. Dostal od koňa do kolena a dnes už písal, ako sa má fajn v nitrianskej nemocnici. Kôň by mi to musel urobiť veľmi opatrne.“

Čert nespí a kôň bol celkom opatrný.

„Počuj, Štepka, mohol by si mu zadné kopytá lepšie vyryzá...?“

„Pozor, pán desiatnik...“

„Uf, do-s-ta-l som to ...“ A síce, kopytom do žalúdka. Ešte šťastie, že som sa dokázal prehnúť okolo letiacej koňskej nohy, myslím si v behu udalostí. Pomaly, rana do žalúdka je tupá – vyrazí dych – pomaly sa otáčam a padám na slamu, kde práve stojím. Som zhrbený, chrbtom obrátený k zákernému belušovi.

Bác – asi sa mi to ľúbilo. Dostal som do zadnej čiastky tela rozhodný „knock-aut.“ Nemocnica, pohodlné biele postele a ostatné predstavy mi bežia v myšlienkach a je mi sladko, sladko – neviem viac nič.

Vraj, letím z maštale vo vzduchu, cez dvere, až pristanem na tri metre vzdialenom hnoji. Kde zostávam ležať.

Večer som na maródke, kde sa preberám. Je mi už dobre. S Kaiserom, slobodomurárskym židom si viem poradiť, aby mi urobil, čo mi vidí na očiach. Zakladá oheň v starej peci a pečieme si dyňové jadierka. Mne už telo ako-tak odtrnulo, a zrodila sa u mňa, čuduj sa svete, chuť do práce. Práve teraz, keď nemôžem pohnúť ani prstom. To predsa nie je ono!

O pol ôsmej ma prišiel navštíviť Paľo Garaj, práve, keď si pískam našu jazdeckú hymnu a postonávam pri každom takte, pri minimálnom pohybe. Zapaľujem na jeho počesť lampu. Je rád a doniesol mi za to, že už si aj pískam, desať jabĺčok a taký nevinný, milý záujem. Aj balíček cigariet zahanbene vyťahuje z vrečka a podáva mi. Nikto druhý sa o mňa nestará.

Tak debatujeme po sedliacky. Vonku sa už úplne zotmel. Cítim elektrické svetlá, roztrasené po dedine. Žmolím dve roztrhané Hvězdy.

„Paľo, si môj kamarát a si taký starostlivý,“ na viac sa nezmôžem. Ani sa nesnažím. Jemu je aj to primnoho. Nie je zvyklý na uznávanie svojich zásluh. Aby som zahnal sentimentalitu, začínam sa vypytovať na moje družstvo, ako si s ním poradil poručík.

„Mám, starosti,“ hovorí Paľo. „Dnes večer poručík vynadal celému tvojmu družstvu. Zvlášť znosil Štepkú: „Šak tieto patróny s pištole nebudem vyťahovať plné...“ hrozí mu Šteпка za chrbtom. Nám ostatným len mráz prechádza po chrbte. Chvalabohu, nič sa nestalo. Uvažujem: „Stačí impulz a ako potom môžem ručiť za svojich, keď som tu priviazaný na posteli?“ No, zákon o tom nehovorí nič, a poručík práve preto provokuje.

Prvýkrát mám strach zo svojich chlapcov, tvrdých vojakov, nie o seba ale tam o toho...

Ráno, napriek lekárovmu zákazu, ako krívajúci Mefisto, približujem sa z maródky k čate. Práve teraz tu nemôžem predsa ležať. Nesmiem!

O desiatej, keď sú naši zase v poli, došiel mi balík. Akú mám radosť. Väčšiu, ako by som vyhral milión. Vieš, čo je to pozdrav z domu, po toľkých hnusných týždňoch služby a drilu?

Balík obsahuje všeličo. Prekvapenie veľmi originálne. Zhnité hrozno, koláče biele od pliesne (balík išiel totiž rovných štrnásť dní, kým ma našiel), stovku vlást a stovku korún. Ešte milú fotografiu Dolnej ulice, kde starý násyp pri kaplnke pripomína mi internát, dievčatá, mnoho, mnoho milého, kde sú všetci moji milí... Dlho neviem o sebe, dolu počujem sladkú hudbu, cez ktorú predýchavam tento pozdrav od mojej mamičky. I keď prezerám starú Hvězdu, aby som sa nerozplakal z tejto hromady dojmov tak milých, a tak vzdialených i cudzích. Znie mi sladký tón melódie, ako náznak túhy a spomienok. Vedúci hlas preberajú čelá, bez omračujúcej erotiky a divokej vášne i lásky, ktorá môže končiť práve tak ľahko, ako začína, nezanechajúc v duši nič disharmonického. O koľko krajšie je tiché a oddané kamarátstvo, ktoré ja zvieram teraz pri spomienke na modranský internát vo svojich trasúcich sa prstoch?

Urmín 30. október

Nedeľa. Ako sto iných. Motám sa chvíľami pri čate, hoc mám veľké telesné bolesti. Pomaličky chodím s Paľom po dedine. Tu zrazu oproti nám kráča Dunda. Rád by som sa jej opýtal, že prečo i ona čaká, ale Paľo ma zadrží: „Nesmieš!“

Potom ma odviezol na ošetrovňu a dáva mi obklady.

Čierny Vršok 5. november

Tretia eskadróna, stále len naša eskadróna. Ah, čo ma po tom? Ja som chorý, čo by som sa rozčuľoval?

Ako som už spomenul, maródka je umiestnená v modernej maštali, vo vonnom sene saní. Tam odpočívam v pokoji. Už celkom dobre vychádzam s háremom kráv, ktoré ma tu kľudne trpia. Nemám čo robiť, tak ich cvičím a už mi bučia jedna za druhou, sriedavo na rozkaz. Predsa len zo mňa bude dobrý inštruktor.

Ošetrujem sa sám. Zrkadlo, vata, keď ostatní vyjdú na rannú jazdu. Krv, rana a jód. Náš lekár nemá žiadne ošetrovacie prostriedky, teda ani možnosti: rezať ranu sa bojí, bojí sa otravy krvi, tak ja operujem na vlastnú zodpovednosť, lebo nechcem ešte pol roka živiť takým spôsobom. Alebo ozdraviem, alebo pre otravu pôjdem rovno do nemocnice.

Vonku prší a ja už dávno netúžim viac po hudbe ako práve teraz.

Čierny Vršok 6. november

Lazaret v ateliéri sa dnes smeje. Dostal som chutné raňajky. A služba mi doniesla do kasární štyri listy. Vedľa mňa ležia položené tri katolícke kalendáre. Sláva.

Prebehne zase jeden deň, v ktorom môžem len plánovať filozofovať, čisto teoreticky.

V noci čítam pri baterke až do jedenástej. Už tak dávno som nevidel žiadnu tlač. Som spokojný a šťastný.

„Niekedy treba len tak málo ku šťastiu, viete o tom vy krysy maródkárske?“, poučujem vojakov – ošetrovateľov, ktorí nič nerobia, len sa tu pri mne ulievajú. Tí sa celí hlúpi divia, pozerajú, nechápu šťastného blázna.

Kľačany 7. november

Ráno ma už o šiestej zburcujú. Som zarytý v sene, že ma dokonca hľadajú v saniach. O päť minút už sedím vo Waltre. Je ešte tma, konečne ako v novembri. Biele, červené, zelené svetlá na rozvodnej doske ma úžasne upokojujú, lebo cítim, že sa každým otočením kolesa približujeme na západ, k Trnave, Modre, snáď ideme do Bratislavy.

Vonku celú noc pršalo a mrholí ešte aj teraz.

„...aj takú cestu.“ Meter za metrom dobýva auto terén v trojstopovom blate. Chvíľami autá uviaznu až po nápravu. Je to niečo úplne nemožné. Za dve hodiny sme ušli jeden a pol kilometra.

Na kolenách držím písací stroj z kancelárie eskadróny. Píšem za jazdy ako dajaký vojnový dopisovateľ.

Ustupujeme meter za metrom z územia, ktoré ešte za tepla obsadzujú Maďari. Všetci pofajčievame v aute a rozmýšľame ako sa ťažko na rozkaz opúšťa naša pôda a dáva sa maďarskému vojsku...

„Pojeď! Kolik jsme ušli od rána faktične?“, pýta sa nervózny účtovný rotmajster eskadróny Rypák.

„Jeden a trištvrté kilometra“, mumle šofér.

Autokolóny pešiakov okolo nás vchádzajú do hlbokého okupovaného územia po hlavnej ceste, ktorú sme my pre nich museli uvoľniť.

Spíme na povale v akejsi bezmennej dedinke. Je taká zima a ráno s chuťou nasadá do mašiny.

Dolné Voderady 8. november

Ach, tí ucháni kuchári. Stále to tu chodí okolo aut, uškŕňa sa to – ešteže prinesie každý niečo pod zub z kuchyne...

Tak, a sme v idylickom voderadskom majeri. A len čo som prejavil snahu trošičku rozhýbať zlámané kosti, už mám službu veliteľ a stráže.

Zase sa stal taký maličký detail. Protivní chalani. Dvaja z nich tu cez noc znásilnili slúžku.

Kde mám spať? Strážnica je v kancelárii správcu veľkostatku a ja som veliteľom stráže aspoň na týždeň, lebo inej služby som absolútne neschopný. Tak, teda tam! Večer s Karlom na troch mechoch d'ateliny, pri železnej piecke, snívame o zlatom civile. Je tma a len kedy-tedy vyskočí z dvierok drobný záblesk žiare. S Karlom sa báječne báji o neskutočnosti. Asi preto, že nikdy nič ozajstného neurobil. Je to taký brnenský „snílek“. Ináč je samozrejme k ničomu. Bavíme sa o Kšínnej pod Tatrami, kde som prvý rok učil, o jeho Lidičke, o Milke a vôbec o dievčatách. Sme obaja zamilovaní do dievčat, ale aj do seba. Je tu dnes večer nádherne.

V tomto nejasnom šere akoby som cítil teplé, veľké Milkine oči a jej vlhké ústočká...

Spomínam aj na priateľa Ruda Uhra, ktorý ma kedysi v štvrtom ročníku učiteľského ústavu tak ľahko chápal, jediný na svete. S ním sme si rozumeli, žil som jeho životom a on mojím. Takto sme sa zavďačovali jeden druhému. A pritom sme sa dobre učili. Bez vonkajšieho popudu ma pochytila túha po ňom. Píšem mu štyri pohľadnice poľnej pošty, hoci viem, že ani na ôsmych adresách ho asi nenájdu.

Dolné Voderady 11. november

Už dva týždne sme boli bez lekára. Dnes dostávam doobeda nového spoluobčana: lekár, desiatnik aspirant hlási príchod. Je to síce typický pražáčik, čo vôbec nevie, čo je vojna a vojenská organizácia, bývanie v poli a denné s'ahovanie, ale dosť rýchlo sa s ním skamarátim, lebo je milý. Núdzou láme železo a on je z príliš mäkkého mäsa, prejemného profilu. Nováčik v kanadských topánkach, ktoré ho ešte aj tlačia, s dlhými nechtami na rukách. Musím mu čo – to pomôcť.

Poobede si beriem zvláštne určenie. Karel ma zastupuje na strážnici a hľadám ubytovanie pre nás troch, teda dajakú vhodnú miestnosť na nocľah, pre nás „inteligenciu“.

Paľo Štefánik, v civile synovec M.R. Štefánika, priateľ čatár aspirant, je práve prinesený z poľa s nakopnutým kolenom od koňa. Tak mi hneď obsadí krásnu izbu, ktorú som si vybral pre seba. Nech, budeme tam štyria. Chvíľu sa s ním bavím, aby zabudol na bolesť, potom idem po majeri na obhliadku, prípadne na lov.

Tak silná jeseň sa zračí okolo. I s traktormi, i so senom a kanceláriou. Je v nej práve výplata robotníkov. Aké mladé a chutné sú všetky tie robotníčky.

Paľo si pochvaľuje ošetrovňu. Je tam aj jedna posteľ, na ktorej teraz leží on. Len má jednu chybu, že keď sa na nej akokoľvek pohneš, vyletia z nej všetky dosky. Konečne, on sa nesmie hýbať!

Večera? Nóbl dezert! Smažené vajíčka: doniesol ich pre všetkých Karel. Kdesi ich ukradol rovno spod sliepky. Slanina: túto som zase dostal od správcu ja. Makové buchty: dostal ich doktor od správcovej dcéry a Paľo Štefánik dal doniesť od svojho chlapca dva litre mlieka. Tak robíme jeden druhému malé milé prevapenia.

Povráva sa, že v nedeľu máme ísť stadiaľto cez Modru do Bratislavy. Že by vstup na poslednú stanicu? Hneď som napísal našim domov.

Zobúdzam sa skoro a tak mi napadlo, že je nedeľa. Vlado Bargár šiel práve s veľkým krikom na poľovačku zajacov. Rýchlo sa holím a idem aj ja von. Ale len na poľovačku dojmov. Ďalej od majera do inovaťou prikrytých polí, do váľajúcej sa hmly. Túžim po vzduchu a ráne. Cítiš, ako ti jeseň preniká do nôh, zo zeme až do rúk, pľúc, do tváre modeluje až nábožný výraz. Pochybujes, že si tu sám, a keď sa obhliadneš, vidíš, že stojíš v suchom listí a rose. Niekde, možno až v Hlovoci bije sedem hodín. Je mi chladno, preto sa rozbehnem tak na štvrt' hodinu na susedný majer, prekvapiť kamarátov od druhej čaty. Každá čata je na osobitnom majeri, zakiaľ trvá vyšetovanie. Nálada ma núti ísť okolo stromov s kostolíkom, okolo aleje, cez pole, rovno hore.

V hmle a šere mihajú sa zajace. Dlho sa prechádzam, až zvoní deväť hodím. Vraciam sa naspäť. Láka ma malebný malý kostolík.

Stojím u dvier chrámu – s divokou prírodou za chrbtom. Počúvam trasľavým hlasom znejúcu podivnú kázeň staručkého kňaza. Za mnou agáty a hmla. Človek prichádza na svet, aby umrel. Toto som počul práve teraz od staručkého farára. A čo leží medzi smrťou a narodením – je lož. Nestojí možno ani za to, aby človek podstúpil túto dvojitú námahu.

Dnu do kostolíka nemôžem. Kvôli nim, lebo návšteva nebola hlásená. Nechcem sa natíkať inovercom. Ale verím, verím v seba a po mojom boku ešte v kohosi, neviem ešte v koho, kto ma bude veľmi ľúbiť, kto bude môcť svojou inteligenciou pochopiť moje nálady, kto bude pri tom láskavý a obetavý. Verím v ženu.

Neskôr potom, keď na maródke chystáme obed, dostávam veselú náladu tak, že pobláznim celú našu izbietku a hrám na mojej malej harmoške, až sú všetci roztancovaní a rozfoxovaní.

Bučany 17. november

Zámoček, kde sa ubytovala moja čata, lebo podporučík Vlado si mňa určil ako zástupcu veliteľa čaty, je dosť obstojné sídlo. Ale bývať v ňom dnu je vylúčené: sú tam Henleinovci a majú hosťov.

Tak prvú noc spím na chodbe na lehátku. Romantické. Do polnoci to bolo ešte ako-tak. Potom si okolo posadali chlapi a hrali karty. Víno, kruh hráčov a bank.

Záložník desiatnik Bederka má bank. Za pol hodiny má tam nielen celý môj majetok – päťdesiat korún, ale aj šesťstotridsať korún naviac.

Po polnoci sa moje kosti tak prispôsbili nezvyklej polohe záhradného lehátka, že som sa ráno musel učiť chodiť, ako decko.

I z karambolu som už celý, chodiť už chodím, ale takto tráviť noci nemám v úmysle...

Večer Vlado Bargar kričí na mňa cez ulicu: „Nazdar, Mišo, čo je nového v čate?“

„Nič. Nemám kde bývať,“ odpovedám ja.

„Kde si spal?“

Ja: „Na letnom lehátku som robil sen noci svätajánskej...“

Vlado: „Snád' nechceš záhradničiť? A nechceš spať v maštali, ty žobrák? Von!... byt hľadať na môj rozkaz, pre mňa!“

Hľadá, ale byt nenájdeš tak ľahko. Všetko lepšie je už obsadené. A prichádzam do domu Benických.

„Odpusťte pán štábny rotmajster, že som sa k Vám vlúpал do bytu.“

„Vítajte, som Beňo.“

„Pridala,“ mlčky sa ukláňam.

„Sadnite si. Hľadáte byt? No, aj tu môžete so mnou bývať, ak chcete. Máme dobrých domácich. Stará pani a jej dcéra Líza. Máte deky? Nie? Zajtra máte štyri odo mňa, mám ich na dvore plné auto, lebo som proviantným pluku. A viete, čo je nového v Bratislave?“

Vojenská história

Tak sa zoznamujem s ďalším luteránom. Za chvíľu toho toľko narozprával, až ma uložil do postele. Líza, domáca dcérka, devätnásťročná, nám doniesla bielu kávu, že je to u nich zvykom ráno aj večer, aby sme sa nevyhovárali.

Tárame ešte na posteli o kroutzoch a Reichu.

Som tu: turecký sultán.

Veliteľ Vlado ma volá na druhý deň o desiatej „k raportu“ u mäsiara na pätnásť deka šunky. Hovorím mu o výsledku prehliadky koní, že žiaden po cvičení nekríva a že som dobre spal.

„Jedz,“ ponúka ma stále, „i tak, čo si na vojne, nevieš, ako vyzerá koruna?“

„A – áno...“

Bučany 19. november

Zdám sa byť pravoverným katolíkom. Prečo? Z rozkazu veliteľa. Aby som dostal prvotriednu stravu u Benických, i nocľah a hlavne všetky nové správy o situácii u nás. Zo žartu som domácim riekol, že som grécky katolík!

Večer o ôsmej, tu u nás, zasadá nová móda: gardistická seancia. Chcem ju vypočúvať aspoň zo susednej spálne za každú cenu.

Je to také trápne, začínať Otčenášom, končiť Zdravasom, stále sa dovolávať všetkých svätých? My sme bojovali a nikto nám nespomenul ani Jána Krstiteľa, Václava a všetkých tých šľakov. To nie je do rúk mužov. A tá ich nenávisť Sokola, ktorý osem rokov pestujem a mám rád...

Radšej sa obraciam na druhú stranu a čítam krásny román, aby som sa ešte neprezradil.

Ešte počujem: „Bratia, nemusíme, myslím, tak očividne vystupovať proti evanjelikom, proti Masarykovi. Ale ticho a na základe viery v Pannu Máriu, Amen.“

Musím si polohlasne spievať Grófa Monte Christo, lebo by som vystrelil sám seba.

Bučany 20. november

Neviem prečo, ale je mi také nútené uvítanie sa s druhým poručíkom, Čechom, takou babou... Lebo doteraz, v najťažšej dobe, bojoval v seredských depótoch koní a v skladištiach. Dnes pre istotu, po vojne, sa prihlásil dobrovoľne tiež do boja. A chlapi si ho tiež pamätajú z kasární. On však: „Hoši sem, hoši tam,“ využíva nálady, platí im v krčme „oslavné“. Dáva si spievať slovenské pesničky uprostred dediny, tak, že robí veľmi dobrý dojem. Veď sa mu aj zide. Ale, zase nie je všetko zlato, čo sa blyští?

Hovoril rotný Veverka: „Včera som prišiel z Čadce. U nej stálo 12 KPUV (kanónov proti útočnej vozbe). Poliaci na ne rezali z guľometov. A prišiel rozkaz likvidovať všetky guľometné hniezda. Naši nedbali ťažkých guľometov. To ste mali vidieť! A – len sa tak zaprášilo a guľomety boli do jedného preč, ako by ich zmietol zo zeme. Nikto ich viac nenašiel, také boli z nich rozprskané kúsky po roliach.“

„Ty, fakt, Honzo?“ pýta sa Karel.

„Videl som to!“

„O“ čata tu zostane veľmi dlho po našom odchode, ako záloha ochrany našich nových hraníc.

Három deci dvakrát, vlasty dvakrát od žiaľu. Flákame sa všetci dedinou, kde sa zomiera kl'udne.

Dozvuky nášho ťaženia sú pekné. Som zamilovaný do záhrady domu, v ktorom mám s Paľom Garajom kone. Záhrada domu číslo šesťdesiatšedem.

Aj by som zabudol. Letím do krčmy, už sú tri preč a od tretej máme v škole poddôstojníci a dôstojníci školenie. Šéf za prestretým stolom sa obťažuje už pol hodiny výkladom o predných strážach.

„Pán štábný kapitán, desiatnik aspirant Pridala, hlásim príchod. Hlásim, že som prevádzal prehliadku koní a čistoty pušiek a guľometov prvej čaty!“

„Dobře, sednete!“

Vykladá látku pekne a zaujímavo. Mne sa však medzi počúvaním a pozorovaním sníva už o Modre a Bratislave.

Mrňčús, tak to je ten nový poručík, ktorého som si tak nazval. Zíva, pospáva v zadnom rohu miestnosti, na stoličke pri peci.

Agrárnik Vlado Bargár neustále skáče do všetkého, čo šéf vypustí z úst.

Podporučík Lukáš, „bábika“, nikdy nič nevie, keď ho starý zavolá na dajaké údaje o vzdialenostiach predných stráží.

A ostatní poddôstojníci pozorujú vonku drobnú hmlu a rachot bombardovacích lietadiel.

Po škole utekám od všetkých priam do novej nálady, do divokej zanedbanej dedinskej záhrady.

Neupravená, polopustá záhrada mizne dolu pri širokom potoku, ktorý som si pomenoval „Džunkou“. Džunka je zjapanizovaný Nil: široká, jej brehy sú porastené krovím a starými vrbami, či inými stromami. Cez ňu sa tiahne jeden prevrátený strom, možno je to kmeň boru. Na tom sedím a hinčujem nohami nad vodou. Pozorujem husi, ako plávajú za hmly, ponárajú sa, aby o kúsok ďalej zase mizli.

Čo tak divne na mňa pôsobí, je to, že je všetko také kľudné a tiché.

Ráno, už o siedmej sa tu umývam v prírode, Som sám. Je hmla, k širokej vode sa skláňajú kríky... Som ako Tarzan.

Uvedomuješ si tu veľký sen o láske, alebo to, že si decko, veľké decko. Trávim tu celý deň. I obed si sem dám doniesť, ba i večeru. Dokonca by som tu najradšej aj spal. Konečne sa podarí Karlovi a Paľovi odvieŕ ma domov.

Bučany 27. november

„U našich kasáren,
stojí v noci stráž, ...“

Som opäť veliteľ stráže, desiatnik aspirant Pridala. Heslo viem: Nákrčník – Náchod.

Elegantná strážnica vo dvore veľkostatku, naproti Benických. Je noc.

Muži spia. Cítiš, ako ovládaš celý ten živý stroj. Buchneš na gong a už stojí čata strážnych, pušky i bodáky sú v zákryte. Čítam pri elektrickom svetle Dragu Mašinová. Aký prepych!

Niektó vonku vystrelil z pušky. Nebude to nič nebezpečného? Je štvrť na jedenásť. Musím ísť zistiť príčinu.

Sextánke Aničke, u ktorej býva Vlado, som práve dokončil slohovú úlohu: Život – rieka. Len tam chýba, čo chcela ona, vlastne ich profesor: gardistická martýrska myšlienka. Ale aj bez toho je kompozícia podarená.

Bučany 28. november

„U našich kasáren, stojí v noci stráž!“ Vonku je zatiaľ bielo, všade inovat'. Cítiš, ako sa míľovými krokmi približuje zima.

Na srážnici je teplo. Ako dezert, predkladáme jeden druhému od obeda do obeda otázky o budúcnosti Slovenska, židoch, o modranskom defilé HG a henleinovcoch i záložníkoch.

Po obede sa mi podarilo v rádiu chytiť Beethovena, konkrétne jeho symfóniu....

Keď som prišiel zo stráže domov, mal som v mojej izbe plný plášť zákuskov od Lízy. Oni lúštia kukuricu. Neuvažujem, idem tam a lúštim tiež. Mám už čatárske náladu. Všetkým už tri týždne som mal byť čatárom. Zajtra vraj konečne máme byť traja povýšení.

Vojenská história

V podvečer pozorujem divoké kačice na džunke. Ideálna, silná jeseň opanovala už všetkých vojakov. Denne sa chodíme prebehnúť na koňoch do hmlistých už čiastočne premrznutých polí.

Večer sa učím zase mlčať.

Garaj a Tolarovaič sú povýšení na čatárov. Ja nie. Prehltam u rozkazu sliny naprázdno, keď sa oni predstavujú eskadróne v novej hodnosti.

I Bargar. Vraj sa o tom presne informuje na pluku. To predsa nejde?

Bučany 30. november

Informácia znie: Všetci aspiranti budú povyšovaní až razom v posádke! Áno, teraz áno, keď českí aspiranti sú už dva mesiace čatármi ...!

Dnes šúpem kukuricu veľmi smutno. I makovník sa mi zdá byť málo sladký.

Som rozdvojený, znechutený. Po koľký krát už? Mesiac sa ťahám s celou čatou sám a nestal sa mi ani jeden delikt v tom čase – chudák desiatnik aspirant, je na všetko dobrý... Robím už len také dievča pre všetko. Podľa toho aj dnes vnímam len nadpisy udalostí.

Aféra s tridsiatimi chlapcami od pluku, nakazenými pohlavne v Bučanoch ma vôbec neinteresuje. Nerozmýšľam o tom ďalej a ani o nich. Nech si každý robí čo chce.

Dostávame žold a varené víno.

Stratené záznamy o čate? Opýtajte sa bývalého poručíka v nebi, ja nič neviem!

Podarilo sa prebrať ma z tejto letargie slobodníkovi Mišovi Zverkovi.

Sedím celý večer v krčme a mlčím s cigaretami. Nenápadne sa ku mne prešuplo akési šumné dievčatko s veľmi šibalskými očami. Nevšímam si ho natoľko. A je okolo šero. Poprsie má ako Mária Antoinetta. Sadá si na lavicu za mňa a hladká mi vlasy. Ja stále nič. Až mi všetci závidia. Nechce sa mi ani pohnúť. Po chvíli žartuje s jedným čatárom, ktorý si ju vyvádza von. Sami Bučania sa pohoršujú nad nemravnými bučanskými dievčatami.

S veľkým krikom vtiahne do miestnosti krdeľ vojakov milé dievčatko a strháva jej šatku z hlavy. Hneď chcem vstať, potrestať ich vlastnými päťami za ich chovanie k nemu, keď jej kmášu aj šaty z tela. Tu sa objavili vojenské galoty, čižmy aj blúza. A z neznámeho dievčaťa sa vykuklil Mišo Zverka.

Pozorujem cez oblok ulicu.

Okolo prichádzajú ľudia do chrámu na ranné bohoslužby. Všimam si dvoch mladých dievčat. Aký kontrast? Jedna je v čiernom odetá, modlitbami ubitá, ešte však stále krásna, sťa mníška. Jej družka, rovnako stará, je veselá, usmievavá – červené, bezstarostné decko. A sú to dve rovnako staré dievčatá.

Bučany 1. december

Príšerné dojmy a chýry. Akýsi neprajník našuškáva tu správy od tropických morí. Zjavujú sa mi palmy a lepra. Horúčka, nekonečná vzdialenosť. Chýry o Hawayských ostrovoch a tam o väznenom M. R. Štefánikovi....

Čatári aspiranti (Česi dojedného), ktorí by mali stopovať takéto podvratné šepkané propagandy, tu v krčme pijú vaječné likéry. Ja sedím sám.

A vonku? Už tretí deň sa opakuje sabotáž u našej eskadróny. Trikrát vylovili z uhlia našej poľnej kuchyne niekoľko ešte nevystrelených ostrých nábojov.

Dnes robí veliteľstvo tajnú prehliadku vojakov. Kto? Nie veliteľstvo, zbabelá, splesnivená machinácia. Ale ja robím prehliadku a aj osobnú, aj torieb a sediel. Spolu s poručíkom Bargárom.

Však bude už dobre.

Vojenská história

Chlapci z druhej čaty mi ukradli dva mechy ovsa. Ale ťažko tu niečo zistíš, či vyšetříš! Paľo Garaj behá z ubikácie do ubikácie, nadáva, kope, bije a určuje k raportu. Ale mám ho rád, preto mu ďalšie vyšetovanie zakazujem. Dupočul som sa totiž od mojich spravodajcov, že má čosi zlíznuť v tme za rohom. ...odvolávam ho, nechcem žiadne bitky. A vôbec, mužstvo druhej „O“ čaty aj s jej podozrivým veliteľom mám v krku.

Bučany 3. december

Ešte posledná ranná jazda, ešte posledná čierna hodinka v rodine Benických, ešte posledná hra v gulečník v krčme.

Milé námestíčko s blatom pod nohami, hlboko pod kopytami koní – s katolíckym chrámom a protinemeckou propagandou – malá kvapka v mori...

Ešte čítam poslednú pohľadnicu od mamičky. Načo čakám, načo žijem? Snáď pre nemecký granát? Ešte zachytíš mávanie – a červeň.

Opatrná hmla...

Modra 4. december

Modra. Červeniam sa, keď pochodujeme okolo Hornej brány, okolo Floriána, kaplnky na Dolnú ulicu. Tam pozývam tretiu eskadrónu.

„Drahá mami! Milí, milí ...“

„Y love you – moja ulica“. Tvrdý klapot koní miesi sa ulicou s udivujúcimi pohľadmi Modranov na mňa. Nepohol by som sa v sedle ani za celý svet.

Päť večerí, desať koní a desať vojakov hostím v našom dome. Päť dôstojníkov koštuje víno z našej pivnice.

Večer ma „zajal“ podporučík Lukáš, ktorý ma vodí po korze. Musím mu predstavovať dievčatá, cukráreň, kino a spím.

Posledná večierka v poli. Doma!

Tichá ulica za mesačnej ľadovej noci. Vo dvore, na ľadom omrzutej lavičke sedím po kine. Podporučík išiel už spať do prednej izby k štábnemu kapitánovi Melanovi, k Vladovi a Vid'hovi. Sedím. Mám slzy v očiach. Nehanbím sa za seba. Je to prvýkrát na vojne.

A za mnou, v internáte spí tíško – a možno aj tíško sníva princezná Milka o ďalekom Mišovi. Jej tváričku halí jemný závoj, láska, ktorý odhaliť nedovolím nikomu nepovolánemu, len jej chlapcovi, aby sa tomu tento puk života zjavil prvému celý, v plnej kráse. A ona celá.

Naším populárnym odchodom z Modry končí sa etapa september – december 1938.

Končí?

Áno, končí sa stodvadsať dní, ale nič viac.

Bratislava 5. december

Tie tri slová „sme v kasárňach“ stačia, aby ilúzie a romantika oživená vonku, bola neodvratne pochovaná.

Ale predsa nie načisto. Ešte žijem ja.

Žijem ešte.

D o s l o v :

Vonku zvoní zvony ...
Sedím vedľa lavice, na zemi v kasárňach.
Ako pred stodvadsiatimi dňami.
A cítim, že žijem!

Pomenujem si to „Pád anjelov“.

Čas omiela ma, tlčie mnou,
Žabicou v rieke srdca.
Padá, jak studenou, dlhou tmou,
A verím predsa.

Moja duša chrastí v páde tom,
Motýľ v tornistre tela.
Nado mnou hviezdy, rozvetvený strom.
Vavrín božieho tela.

Žijem všetkému, čomu stojí za to žiť. Tak v aspirantskom kráľovstve päťdesiatky píšem teraz napríklad ozdobné lístky, ako:
Slečna Štefinka Ďuricová,

T R A K O V I C E, 252, p. Bučany.

V pustej samote kasární, rád si spomínam na vrelé pohostinstvo Vášho domu a na hrejivé teplo Vašich očí...

Váš Dr. Ján Felix, čat. ašp.

Rozprávame si už hodinu jeden vtip:

Bolí dvaja toreadori a jeden býk. Bol jeden toreador a jeden býk. Bol jeden býk a dvaja toreadori. Bol jeden býk a jeden toreador. Bol jeden býk a ... a tak do nekonečna.

Tak rád by som napísal: Strašne moc Ťa ľúbim. Sú Vianoce. Mrzí ma to všetko. Čo môžem robiť? Keď sa ani nevidíme? Všetko za Teba, Ježiško toto všetko vynahradí – snáď aj mne. To sa nechcem chváliť, len sa teším. Len chcem prísť z vojny a iste nájdem dajakú cestičku k Tebe, Milka. Urobíme pakt o neútočení na sto, ba tisíc miliónov rokov. Kamarátstvo na život a na smrť. Láska ešte k tomu. Tak Ťa budem mať rád, tak – tak, ako Ťa mám, lebo myslím, že viac už na svete nemožno. A Vierke povedz, že si Ťa ňou nedám ukradnúť, vieš. Povedz jej.

Dnes večer s Karlom spievame:

„A pale new moon sky of blue,
And here am I But where are you? ...
Potom budem mrňať a Karel Ti tie perly po pohrebe pošle, ktoré vypláčem.
Bozkávam a ľúbim Ťa

Tvoj Mišo.“

Ale hrdosť mi nedovolí napísať bez jej súhlasu jej adresu na tento denníček. Tak strácam snáď všetko?

Vojenská história

Vonku husto sneží a tu v päťdesiatke je tak intímne. Gramafón hrá Mariettu, The donkey serenádu, mäkkú floridskú Toy Trumpet a na druhej strane platne Tvillinght im Turkey, On the avenue a iné, iné nálady,

Veľká elektrická lampa osvetľuje všetkých päť: mňa a štyroch priateľov aspirantov. Už sme všetci čatári. Ležím cez dva kavalce. V peci blčia akési drevené koňské prekážky, na nočnom stolíku beží gramofón s hudbou, na podhlavniku mám položený písací stroj. Okolo sa hemží tisíc črt, zápiskov blatom zamazaných, novín a poznámok, ktoré uchvátili celého vojačika a vtrhli ho do sveta za hranicami malej ČSR. Rovnako Milan, môj brat a môj učiteľ aj hudba, ma kradnú Milke. Čítam od Milana požičanú knihu, romány Adrianny Thomasovej: Katrin vojakem, Katrin, svet hoří a Ze tři čtvrtin zvědavost ...

Stodvadsať dní sa pomaly skončí. Je mi ľahko, príjemne po takejto spovedi. Aspoň tento papier ma chápe, aj keď sa toto nikomu do rúk nedostane. Alebo, zide sa vo svete ešte s Milkou?

Ako by som bol nový človek, ako by mi bol niekto daroval znova odobratý život. Vid života preľnul v iný vid – zmenila sa všetka večnosť.

Idem do kina?

Je tri štvrté na sedem večer. Áno, idem sa troška rozptýliť z tejto práce? A za päť minút som v „B“ električke. Za ďalších sedem minút som už pri programoch kín na Hlinkovom námestí. Dnes sa rozhodujem pre film „Katja“. Včera som bol s Milanom na „Honbě za slávou“, s Lili Poonsovou. Videl som už aj veľmi dobrú Zarah Leander v „Domove“. Z lôže. A dvakrát.

Dnes chcem byť sám a na tretom mieste raz. Pripomína mi to tu nenáročnosť poľa a mobilizácie.

Dnes večer o deväť hodín nula päť minút, som zase v poznámkach, aby som pracoval dlho cez jedenásť.

Len čo sa objavujem v Bratislave, vystupuje v tomto mojom živote môj brat Milan. Je hlavný tajomník bernej správy. Toto je kapitola, ba román sám pre seba.

Pracujem s ním vo voľných chvíľach v literatúre, v umení všeobecne, i v hudbe. Nádherne. Predbežne kupujem pianino a denne študujem obsahovo a rytmicky Beethovenove Sonáty. Máme však úžasnú chuť i na Liszta, Chopina, Schuberta a Brahmsa a iných veľkých, ktorých životopisy vieme už spamäti.

Práve včera som od neho dostal za úlohu, nazvať pravými menami, podľa nálady románu Ze tři štvrtin zvědavost, hudobné diela, ktoré sa tam nachádzajú. A splnil som to takto:

Schubert: Impromta As dur, op.90,

Brahms: Sonáta F dur,

Chopin: Koncert F moll,

Beethoven: Deviata symfónia a Rondo G dur,

Bach: Matúšové pašie.

A okrem spisovateľky Adrianny Thomasovej odporúča mi študovať pomaly Estetiku, Etiku, Základy filozofie, Dejiny umenia a Metafyziku.

„Nemusíš byť známym umelcom, tým ani nebudeš. To sú Bohovia. Ale vlož kus svojho Ja do svojej tvorby a – budeš mať príjemne vyplnený život,“ pripomína mi skoro denne.

Je tri štvrté na desať. Som v práci. Všetko pohodlie, okolie, vzduch Bratislavy – panebože – to všetko, priam inšpiruje k práci aj mŕtvu mŕtvolu. Musel by si niečo stvoriť, aj keby si nechcel. Mám konečne úžasnú silu.

A čo mi záleží na všetkom ostatnom, okrem Umenia? Ved' celý prežívaný život je Umenie v jednom kuse?

Vojenská história

A ja žijem. Aspoň sa snažím žiť. Veď celý svet je len pre mňa! Aby som uveril, že som.
Kvôli mne, kvôli trápeniu, kvôli Umeniu. Umenie! Ja, Milka!

Bratislava dňa štyriadvadsiateho decembra 1938.
Milke v úprimnej dôvere venuje
MIŠO